

CZU: 070:[316.647.82:305-055.34/36]

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7310351>

REFLECTAREA TEMATICII MINORITĂȚILOR SEXUALE ÎN PRESA MOLDOVENEASCĂ: ÎNTRE ACCEPTARE ȘI DISCRIMINARE

Victoria BULICANU

Universitatea de Stat din Moldova

Problema abordării echitabile a subiectelor privind discriminarea anumitor categorii sociale în țara noastră rămâne a fi una dintre cele mai discutate în cadrul celor mai diverse evenimente publice, precum dezbateri publice, seminare, traininguri etc. În acest context, presa rămâne a fi unul dintre instrumentele-cheie de orientare a societății privind corectitudinea cu care sunt reflectate subiectele la tema discriminării în baza celor mai diverse criterii. Articolul încearcă să elucideze maniera în care unul dintre cele mai discriminate grupuri sociale în această țară, precum cel al minorităților sexuale, este abordat în cadrul materialelor jurnalistice. În ultimul timp, în mass-media autohtonă au apărut tot mai multe articole care vizează situația și problemele acestui grup social, dar modalitatea în care jurnaliștii reușesc să prezinte subiectul nu întotdeauna poate fi considerată în conformitate cu aspectele deontologice ale meseriei. Astfel, ne propunem să elucidăm în materialul de mai jos modalitățile în care este reflectat subiectul ce vizează minoritățile sexuale și problemele cu care se confruntă acestea, erorile pe care le comit jurnaliștii în procesul de reflectare a tematicii, precum și să oferim anumite recomandări de evitare a greșelilor, prin intermediul cărora presa ar putea fi, de asemenea, considerată instrument de manipulare și discriminare în raport cu această categorie socială.

Cuvinte-cheie: *minorități sexuale, deontologie, discriminare, hărțuire, legislație mediatică, tradiție, toleranță, grup social.*

THE REFLECTION OF THE SEXUAL MINORITIES THEME IN THE MOLDOVAN PRESS: BETWEEN ACCEPTANCE AND DISCRIMINATION

The issue of equitable approach to issues related to discrimination against certain social categories in our country remains one of the most discussed in various public events, such as public debates, seminars, trainings, etc. In this context, the press remains one of the key tools for guiding society, on the correctness in which the issues of discrimination are reflected on the basis of various criteria. The article below seeks to elucidate the way in which one of the most discriminated social groups in this country, such as that of sexual minorities, is approached in journalistic materials. Recently, more and more articles have appeared in the local media, reflecting the situation and problems of this social group, but the way in which journalists manage to present the subject, cannot always be considered in accordance with the deontological aspects of the profession. Thus, we aim to elucidate in the material below, the ways in which the subject of sexual minorities is reflected and the problems they face, the mistakes that journalists make in the process of covering the topic, as well as to offer some recommendations to avoid mistakes, through which the press could also be considered an instrument of manipulation and discrimination, in relation to this social category.

Keywords: *sexual minorities, deontology, discrimination, harassment, media legislation, tradition, tolerance, social group.*

Introducere

În luna mai a anului 2012 în Republica Moldova a intrat în vigoare Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse, care inițial a fost denumită legea anti-discriminare, conform căreia urma să fie asigurat un cadru legislativ care nu va permite discriminarea în bază de religie, vârstă, gen, etnie etc. Într-o societate profund conservatoare precum cea moldovenească, această lege, aflându-se încă la stadiul de proiect, a trezit mai multe nemulțumiri în rândurile actorilor politici, instituției bisericești și asociațiilor religioase, din cauza sintagmei „orientare sexuală”. Ulterior, textul legii a fost revăzut. Sintagma „orientare sexuală” nu a fost exclusă din text, dar se regăsește doar într-un articol care stabilește că nicio persoană nu poate fi discriminată la locul de muncă în baza orientării sale sexuale. Trebuie să recunoaștem că într-o comunitate în care colaborează eficient termenii de egalitate și democrație și unde prezenta lege, ca și multe altele, ar avea „valoare”, fenomenul discriminării nu ar fi atât de evident pe baza celor mai diverse criterii (nu doar în baza orientării sexuale), precum este în societatea moldovenească. Iar acele încercări curajoase, iar în opinia multor concetățeni sfidătoare, de a organiza mitinguri pe parcursul mai multor ani la rând în susținerea persoanelor LGBT au demonstrat că societatea moldovenească este de departe nepregătită informațional și moral de a accepta această categorie de persoane la locul de muncă, în instituțiile de învățământ, în calitate de prieteni, membri ai familiei etc.

Acronimul LGBT (lesbiană, gay, bisexual și *transgender*) a apărut pentru prima dată în limba engleză pentru a identifica grupul minorităților sexuale. Acest termen are drept scop să evidențieze diversitatea sexualității bazate pe cultură și identitatea de gen. Comunitatea LGBT, pe lângă drepturile și obligațiunile pe care le posedă în rând cu ceilalți cetățeni, se mai diferențiază prin faptul că a reușit să-și identifice propriul ei steag cu o cromatică deosebită care întruchipează toate culorile curcubeului, simbolizând diversitatea și acceptarea. Acest fapt a trezit controverse în rândul mai multor cetățeni, inclusiv persoane publice, care alimentează adesea și mai mult percepția negativă față de aceste persoane. Astfel, unul dintre liderii republicii cecene din Federația Rusă, Ramzan Cadârov, a menționat într-o replică oferită președintelui american care îndemna autoritățile ruse la toleranță că „în Cecenia nu există cucoși” [1] (o insultă verbală atribuită, de obicei, persoanelor gay) Din păcate, atitudinea discriminatoare față de persoanele LGBT influențează viețile acestora în toate domeniile sociale. În opiniile acestora, ele nu pot beneficia de o asistență medicală calitativă pentru sine sau partenerul lor, ezită să se prezinte în medii în care heterosexualitatea este considerată implicită, rareori întâlnesc reprezentanți LGBT în domeniul mediatic, care și-ar declara deschis orientarea sexuală, nu-și pot oficializa relațiile de parteneriat sub o formă juridică acceptată etc. [2, p.28] Această atitudine față de persoanele LGBT le-a provocat să pună în practică, în scopuri de autoprotecție, strategia invizibilității pentru a putea supraviețui într-o societate în care drepturile lor sunt încălcate deschis sau fătș, iar de cele mai dese ori – nerecunoscute. Persoanele cu o orientare sexuală diferită sunt atacate în diverse moduri, dar cel mai des sunt atacate verbal, în fața publicului. Datele arată că tinerii (categoria cea mai sensibilă) sunt supuși atacului verbal și fizic mai mult decât alte categorii de vârstă și asta pentru că societatea consideră că ea mai poate influența schimbarea mentalității tinerilor, pe când influențarea asupra celor cu o vârstă înaintată este inefficientă.

Context

Se știe că presa într-o comunitate democrată este pilonul esențial care ar trebui să mediatizeze în mod continuu și transparent cele mai actuale și importante tipuri de informații din realitatea imediată. Astfel, în ultimii ani s-a demonstrat că reflectarea tematicii ce mizează discriminarea socială a minorităților sexuale ar reprezenta un subiect mai mult decât actual în presa autohtonă și chiar cea internațională. Sistemul mediatic este apriori o platformă ce susține democratizarea unei comunități și reflectă în mod echidistant problemele societății. Presa ar trebui să exprime în mod corect identitatea persoanelor LGBT, astfel încât acestora să nu le fie frică să-și manifeste orientarea sexuală și să se simtă liber în mediul în care conviețuiesc cu persoane ce dispun de o orientare sexuală normală. Prin intermediul problemelor abordate, mass-media contribuie în măsura posibilităților la crearea unui mediu ambiant nu doar pentru persoanele cu dizabilități psihico-morale și fizice, dar și pentru persoanele care dispun de o orientare sexuală diferită. De altfel, aceste persoane de asemenea contribuie la consolidarea unei societăți, în care opinia și implicarea lor este la fel de valoroasă, iar orientarea sexuală nu ar trebui să reprezinte un impediment către o creștere profesională în domeniul ales.

Nu ar fi o noutate dacă am declara că problema apariției și dezvoltării fenomenului discriminării a constituit un obiect de cercetare pentru mulți oameni de știință, pornind de la preocupările acestora pentru originile fenomenului, cauzele acestuia, precum și formele și consecințele discriminării pentru întreaga umanitate. Oamenii discriminați sunt aceleași entități sociale independente cu drepturi și obligațiuni egale în fața legii, precum și în fața comunității în care se integrează. Despre faptul că discriminarea presupune o tratare diferită a unor persoane în funcție de aspectul fizic, religie, naționalitate, orientare sexuală ne amintește Irina Moroianu Zlătescu în volumul *Protection against racism and Discrimination*. Autoarea consemnează în lucrarea sa că „discriminare înseamnă un tratament diferit aplicat unei persoane în virtutea apartenenței, reale sau presupuse, la un anumit grup social” (trad. din engleză) [3, p.35].

Prin această definiție autoarea are drept scop să evidențieze faptul că discriminarea constituie o acțiune individualistă, care denotă suma totală a atitudinilor și comportamentelor prin care anumitor persoane li se refuză drepturile și oportunitățile de care se bucură alți indivizi și grupuri din cadrul aceleiași societăți politice. În aceeași lucrare autoarea divizează fenomenul discriminării în două tipuri: *discriminare directă*, care apare atunci când o persoană este tratată mai puțin favorabil decât alta, a fost sau ar putea fi tratată într-un mod similar, din motive de rasă sau origine etnică, și *discriminare indirectă*, care este o circumstanță în care o dispoziție, un criteriu sau o practică aparent neutră a situat anumite persoane în dezavantaj față de altele. În Republica Moldova, persoanele LGBT reprezintă una dintre cele mai discriminate categorii de persoane [4, p.35]. Acestea se confruntă zilnic cu probleme grave, care, de fapt, reprezintă un impediment serios în dezvoltarea lor ca personalități individuale și cu un progres multidimensional conturat. Deși acestea realizează diverse

campanii de combatere a discriminării și demonstrează legislativ drepturile și acțiunile lor în viața comunitară, societatea tolerează mai puțin existența unei astfel de apariții în viața cotidiană. Dacă pe plan internațional majoritatea statelor au adoptat anumite norme legale privind acceptarea căsătoriilor de același sex și tolerarea fenomenului LGBT, atunci în Republica Moldova situația respectivă nu poate fi acceptată drept realitate. Autoritățile din țara noastră susțin că cetățenii noștri fac parte din familii care reliefează stilul tradițional, ce are la bază căsătoria între sexe opuse și orientare sexuală de tip hetero.

În ultimii ani, în conformitate cu evoluția fenomenului LGBT, mai multe țări europene oferă sprijin deschis persoanelor cu orientare sexuală netradițională, ca ele să se simtă mai confortabil în propria comunitate. Comisia Europeană și agențiile Uniunii Europene au încurajat statele membre ale UE să facă schimb de practici promițătoare care promovează respectul pentru persoanele LGBT.

În Republica Moldova însă, situația este diferită. Până în prezent, problemele ce vizează homosexualitatea sunt abordate, în mare parte, în calitate de patologie, inclusiv în opinia celor mulți. Potrivit statisticilor existente la nivel european, 10% din populația unei țări este formată din persoane LGBT. În Republica Moldova, în urma unui studiu realizat de organizația GENDERDOC-M, instituție ce propagă și apără drepturile LGBT din țara noastră, a fost măsurat gradul de acceptare morală a homosexualității în Republica Moldova pe o scară de la 1 la 10, unde 1 înseamnă că nu este deloc justificat, iar 10 înseamnă că este pe deplin justificat.

Poziția conservatoare este copleșitoare: 85% dintre respondenți în 2008, respectiv 87% în 2016 resping homosexualitatea [5].

Subiectul privind minoritățile sexuale este o temă actuală, abordată relativ des în presa din țară și foarte des în cea de peste hotare. Recunoaștem însă că pentru publicul din țara noastră subiectul încă mai poate fi considerat unul sensibil, dar totuși acest fenomen există și este practic imposibil de ascuns. Tocmai de aceea presa periodic vine cu subiecte care să dezvolte fenomenul și pentru consumatorii de informații din țara noastră. Unul dintre ultimele subiecte care a stârnit mai multe discuții în societate, inclusiv prin intermediul presei, este subiectul soldatului gay dezertat din armata națională pe motiv de hărțuire în baza orientării sale sexuale. La 10 noiembrie 2021, pe site-ul postului de televiziune TV8 apare titlul materialului la subiectul de mai sus: *Un militar a refuzat să revină în unitate, după ce a fost hărțuit din cauza orientării sale sexuale* [6]. În același context, un alt site de noutăți publică la același subiect materialul cu titlul *Tânărul care ar fi dezertat nu poate fi angajat pentru că e gay* [7]. Publicația Ziarul de Gardă de asemenea utilizează un titlu condamnabil la adresa instituției armatei *Armata de care fug recruții* [8]. Nici PRO TV nu a întârziat să publice un material cu un titlu detaliat care face referință la atitudinea lipsită de toleranță într-o instituție atât de importantă a statului, precum Armata Națională: *Un tânăr care își îndeplinește serviciul militar într-o unitate din capitală se plânge că a fost hărțuit în ultimele 6 luni de către colegi, după ce s-a aflat că el este homosexual* [9]. Observăm că majoritatea instituțiilor media au abordat o situație de condamnare a fenomenului discriminării pe baza orientării sexuale, întâlnit într-o astfel de instituție. Totuși, recunoaștem că presa încă întâmpină greutăți în ceea ce privește elementele de precauție, în vederea protejării identității persoanei. Astfel, PRO TV a preferat să blureze fața soldatului, pentru a-l proteja de eventuale persecuții în alte circumstanțe în baza orientării sale sexuale. TV 8 a preferat să publice imaginea soldatului, reieșind din faptul că persoana este adultă și, probabil, și-a dat acordul pentru a i se face publică identitatea. Ziarul de Gardă a publicat numele și prenumele soldatului dezertat pe motiv de hărțuire în baza orientării sale sexuale, publicând și imagini cu acesta, protejând însă identitatea altor soldați care au dezertat din Armata Națională, din diferite motive. Ultima publicație s-a axat mai mult pe fenomenul dezertării la modul general din această instituție, mai degrabă decât dezertarea din motiv de hărțuire pe baza orientării sexuale, deși ultimul subiect a fost de asemenea abordat în materialul de investigație. Majoritatea instituțiilor de presă care au abordat subiectul semnaleză faptul că discriminarea socială în baza orientării sexuale a unei persoane este îngrijorătoare. În ultimii ani, o serie de evenimente care au avut loc în statele membre ale UE și din afara comunității, cum ar fi interzicerea paradelor minorităților sexuale, discursurile de incitare la ură ale politicianilor și declarațiile de intoleranță ale liderilor religioși, au transmis semnale de alarmă și au declanșat o nouă dezbateră privind dimensiunile homofobiei și discriminării împotriva lesbianelor, homosexualilor, bisexualilor, transsexualilor în lumea întreagă.

Concluzii

Așa cum am menționat anterior, discriminarea pe bază de orientare sexuală este cea mai întâlnită în Republica Moldova, iar drept confirmare a acestui fapt sunt declarațiile publice ale politicianilor, personalelor publice, reprezentanților bisericii etc. Astfel, ex-președintele țării Igor Dodon, în discursul pe care l-a ținut în cadrul

inaugurării Congresului Mondial al Familiei din 2018, a declarat că minoritățile sexuale reprezintă un pericol la adresa familiilor tradiționale, care sunt formate „exclusiv dintre un bărbat și o femeie”, iar festivalurile comunității LGBT ar trebui scoase în afara legii [10].

La rândul său, Mitropolitul Vladimir menționa într-un interviu la subiect că „minoritățile sexuale nu pot pretinde la egalitate cu oamenii care trăiesc pe acest pământ, pentru care biserica este sfântă, pentru care credința în Dumnezeu este parte din viața lor” [11]. Asemenea opinii apar frecvent în spațiul public, în mod deosebit în timpul unor campanii electorale, cu scopul de a denigra concurenții electorali cu o atitudine mai tolerantă față de acest segment de populație.

Recunoaștem că media de peste ocean este mai tolerantă și mai deschisă la difuzarea materialului despre LGBT. Prin comparație, afirmăm că presa autohtonă nu este bine documentată referitor la acest subiect, nu dispune de specialiști și experți în domeniu, pe baza cărora ar putea difuza materiale calitative, pe când în presa internațională despre fenomenul minorităților sexuale în lume se vorbește deschis în cadrul emisiunilor, telejurnalelor și talk-showurilor, cu invitați experți, specialiști și reprezentanți ai minorităților sexuale, ceea ce oferă credibilitate. Jurnaliștii din presa internațională demonstrează că sunt bine documentați despre comunitatea LGBT (apel la toleranță, referințe la legislație, statistici în privința aplicării legislației, problemele persoanelor din această comunitate etc.).

Din păcate, jurnaliștii din țara noastră sunt mai puțin documentați referitor la fenomenul LGBT din țară. Dovadă ar fi, spre exemplu, și lipsa de poziție unică în demonstrarea imaginii personajului reportajului sau acoperirea feței acestuia. Mai puține materiale vedem care ar include și surse neutre, precum experți, psihologi, specialiști în problemele privind fenomenul discriminării. Aceste surse ar oferi materialelor originalitate, unicitate, iar publicul, la rândul său, ar fi fost informat calitativ, dacă acestea ar fi fost utilizate. Se apelează adesea doar la surse precum persoanele implicate în conflict, autoritățile instituțiilor în care a avut loc hărțuirea sau discriminarea, și atât.

Aproximativ toate materialele din presa autohtonă au un cronometraj minim, adică 2-3 minute, și sunt informative. O cauză a acestui fapt este insuficiența de informație și imagini video destinate pentru completarea materialului ce urmează să fie difuzat. În același timp, constatăm că implicarea jurnaliștilor autohtoni în realizarea materialelor despre minoritățile sexuale este minimă. Adesea reporterul nu realizează un stand-up în reportaj, ceea ce ar putea conduce publicul la ideea că reporterul nu ar vrea să fie identificat cu susținătorii fenomenului, iar acest fapt alimentează poziția de netoleranță și neacceptare a persoanelor din comunitatea LGBT, presa marginalizându-le indirect prin ignorare.

Referințe:

1. *Кадыров ответил Байдену насчет секс-меньшинств фразой «в Чечне нет петухов»*. Disponibil: https://lenta.ru/news/2021/09/21/kadyrov_biden/ [Accesat: 10.02.2022]
2. RUSSU, D. *Analiza legală a deciziilor Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității și a deciziilor instanțelor de judecată cu privire la cazurile de discriminare din Republica Moldova*. Chișinău, 2016. 72 p.
3. MOROIANU ZLĂTESCU, I. *Protection against racism and Discrimination*. București: IRDO, 2011. 116 p.
4. SCHIDU, I. *Prevenirea și combaterea discriminării în Republica Moldova: cadrul legislativ și percepția socială*. Disponibil: http://www.ape.md/wp-content/uploads/2019/03/Policy-Memo_Legea_antidiscriminare_Ion-Schidu_2012.pdf [Accesat: 12.02.2022]
5. Raport privind situația drepturilor persoanelor LGBT în Republica Moldova. Anul 2017. Disponibil: <https://gdm.md/files/untitled%20folder/Raport%20GENDERDOC-M%202017%20rom.pdf> [Accesat: 12.02.2022]
6. *Un militar a refuzat să revină în unitate, după ce a fost hărțuit din cauza orientării sale sexuale*. Disponibil: <https://tv8.md/2021/11/10/video-un-militar-a-refuzat-sa-revina-in-unitate-dupa-ce-a-fost-hartuit-din-cauza-orientarii-sale-sexuale> [Accesat: 10.02.2022]
7. *Tânărul care ar fi dezertat nu poate fi angajat pentru că e gay*. Disponibil: <https://stiri.md/article/social/tanarul-care-ar-fi-dezertat-nu-poate-fi-angajat-pentru-ca-e-gay> [Accesat: 9.02.2022]
8. *Armata de care fug recruții*. Disponibil: <https://www.zdg.md/stiri/stiri-sociale/video-armata-de-care-fug-recruiti/> [Accesat: 9.02.2022]
9. *Un tânăr care își îndeplinește serviciul militar într-o unitate din capitală se plânge că a fost hărțuit în ultimele 6 luni de către colegi, după ce s-a aflat că el este homosexual*. Disponibil: <https://protv.md/actualitate/un-tanar-care-isi-indeplineste-serviciul-militar-intr-o-unitate-din-capitala-se-plange-ca-a-fost-hartuit-in-ultimele-6-luni-de-catre-colegi-dupa-ce-s-a-aflat-ca-el-este-homosexual-video---2584932.html> [Accesat: 12.02.2022]

10. Dodon, I. *Organizarea festivalurilor minorităților sexuale trebuie condamnate cu fermitate*. Disponibil: <https://www.zdg.md/stiri/stiri-sociale/igor-dodon-organizarea-festivalurilor-minoritatilor-sexuale-trebuie-condamnate-cu-fermitate/> [Accesat: 12.02.2022]
11. *Mitropolitul Vladimir împotriva minorităților sexuale?!* Disponibil: <https://point.md/ru/novosti/obschestvo/mitropolitul-vladimir-impotriva-minoritailor-sexuale/> [Accesat: 12.02.2022]

Date despre autor:

Victoria BULICANU, doctor în politologie, conferențiar universitar, Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: victoria.bulicanu@usm.md

ORCID: 0000-0003-3358-5554

Prezentat la 20.05.2022